Vol.2 No. 2 (2026) September Online Conference

Email:

conference@houghtonstreetreview.com

Website:

www.houghtonstreetreview.com/index.php/conference

© 2026 International Online Conference on Multidisciplinary Academic Research. All Rights Reserved.

Editor-in-Chief:

Dr. Ewelum Johnson Nnadi

Managing Editors:

1.Harold Jan R. Terano

2.Dr. Mandakini Singla

3.Massoud Kaykhaii







FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNI ELEKTRON LUG‘ATLARDA VIZUAL ELEMENTLAR ORQALI IZOHLASH IMKONIYATLARI

Hilola Alimboyeva
Urdpi talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.22911994

Annotatsiya: Mazkur maqolada frazeologik birliklarni elektron lug‘atlarda vizual elementlar yordamida izohlashning lingvistik, leksikografik va metodik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Frazeologik birliklarning ko‘chma, obrazli va milliy-madaniy mazmuni ularni oddiy lug‘aviy ta’rif asosida tushuntirish jarayonida muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltirishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan elektron lug‘atlarning multimodal imkoniyatlaridan foydalanish frazeologik ma’noni matn, tasvir, infografika, animatsiya, audio va video kabi turli semiotik vositalar uyg‘unligida ifodalash imkonini beradi. Maqolada vizual elementlarning frazeologik birlikning denotativ, konnotativ, obrazli va lingvomadaniy mazmunini ochib berishdagi o‘rni yoritilgan. Shuningdek, frazeologik birliklarni elektron lug‘atlarda vizual izohlashning “frazeologik birlik – lug‘aviy izoh – vizual obraz – kontekst – lingvomadaniy sharh – interaktiv topshiriq” modeli taklif etilgan. Mazkur model asosida elektron frazeologik lug‘atlarda foydalanuvchining nafaqat ma’noni anglash, balki frazeologik birlikni kontekstda to‘g‘ri qo‘llash imkoniyatlarini kengaytirish mumkinligi asoslangan.

Kalit so‘zlar: frazeologik birlik, elektron lug‘at, elektron leksikografiya, frazeografiya, vizual element, multimodallik, lingvomadaniy birlik, frazeologik ma’no, infografika, animatsiya, interaktiv lug‘at.

Kirish

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi tilshunoslik va lug‘atshunoslikning an’anaviy shakllarini tubdan o‘zgartirmoqda. Elektron lug‘atlar bosma lug‘atlardan farqli ravishda katta hajmdagi lingvistik ma’lumotlarni tezkor izlash, turli axborot qatlamlarini o‘zaro bog‘lash hamda matnni audio, tasvir, animatsiya va video kabi qo‘shimcha vositalar bilan boyitish imkoniyatiga ega.

Multimodal lug‘atshunoslik bo‘yicha tadqiqotlarda elektron muhitning asosiy afzalliklaridan biri sifatida ma’noni faqat verbal ta’rif orqali emas, balki bir nechta semiotik kanallar yordamida ifodalash imkoniyati ko‘rsatiladi. R. Lew elektron lug‘atlarda rasm, audio, animatsiya va video kabi vositalar ma’noni ifodalash imkoniyatlarini kengaytirishini ta’kidlaydi. (AJOL)

Mazkur imkoniyat ayniqsa frazeologik birliklar uchun muhimdir. Chunki frazeologik birliklar ko‘pincha tarkibidagi so‘zlarning bevosita ma’nosidan farq qiluvchi ko‘chma ma'noni ifodalaydi. Masalan, “ko‘ngli tog‘dek ko‘tarildi”, “og‘ziga talqon solmoq”, “kapalagi uchdi”, “yuragi orqasiga tortmoq” kabi birliklarni faqat tarkibiy qismlarining lug‘aviy ma’nolari orqali tushunish qiyin.

Shu sababli elektron lug‘atlarda frazeologik birlikning verbal ta’rifi bilan bir qatorda uning obrazli mazmunini ko‘rsatuvchi vizual elementlardan foydalanish foydalanuvchining ma’noni tezroq va aniqroq anglashiga xizmat qilishi mumkin.

Frazeologik birlik va vizual semantizatsiya

Email:

conference@houghtonstreetreview.com

Website:

www.houghtonstreetreview.com/index.php/conference

© 2026 International Online Conference on Multidisciplinary Academic Research. All Rights Reserved.

Editor-in-Chief:

Dr. Ewelum Johnson Nnadi

Managing Editors:

1.Harold Jan R. Terano

2.Dr. Mandakini Singla

3.Massoud Kaykhaii







Frazeologik birliklar tilning obrazli va ekspressiv qatlamini tashkil etuvchi birliklar sifatida milliy tafakkur, madaniyat va tarixiy tajriba bilan uzviy bog‘liq.

Frazeologik birlik ma’nosini tushuntirishda odatda quyidagi vositalardan foydalaniladi:

izohli ta’rif;
sinonimik birlik;
antonimik birlik;
kontekstual misol;
tarjima ekvivalenti;
stilistik belgi;
etimologik ma’lumot;
lingvomadaniy sharh.

Elektron lug‘at esa ushbu vositalarga qo‘shimcha ravishda vizual semantizatsiyani ham qo‘llashi mumkin.

Vizual semantizatsiya — lingvistik birlik ma’nosining rasm, grafik, ikonka, animatsiya, diagramma yoki boshqa ko‘rish orqali qabul qilinadigan semiotik vositalar yordamida ochib berilishidir.

Frazeologik birliklarda vizual semantizatsiya ikki darajada amalga oshirilishi mumkin:

1. Bevosita vizualizatsiya

Frazeologik birlikning tarkibiy obrazini tasvirlash.

Masalan:

“Burni ko‘tarilmoq”

Rasmda odamning burni fizik jihatdan yuqoriga ko‘tarilgan holatda tasvirlanadi.

Keyin lug‘at foydalanuvchiga:

Ko‘chma ma’nosi: o‘ziga bino qo‘ymoq, manmanlik qilmoq.

degan izohni beradi.

Bu usul foydalanuvchiga frazeologizmning literal obrazi va ko‘chma ma’nosi o‘rtasidagi farqni anglashga yordam beradi.

2. Konseptual vizualizatsiya

Frazeologik birlikning bevosita obrazini emas, balki uning ma’nosini tasvirlash.

Masalan:

“Kapalagi uchdi”

Vizual elementda qo‘rqib ketgan yoki xavotirlangan inson tasvirlanadi.

Lug‘aviy izoh:

Kapalagi uchdi — qattiq qo‘rqdi, vahimaga tushdi.

Bunday yondashuv frazeologik birlikning asosiy kommunikativ mazmunini tez anglash imkonini beradi.

Elektron lug‘atda vizual elementlarning turlari

Frazeologik birliklarni elektron lug‘atlarda izohlash uchun bir nechta vizual vositalardan foydalanish mumkin.

Vizual element	Asosiy vazifasi	Frazeologik birlikka qo‘llanishi
Statik rasm	Obrazni ko‘rsatish	“Ko‘ngli tog‘dek ko‘tarildi”

Email:

conference@houghtonstreetreview.com

Website:

www.houghtonstreetreview.com/index.php/conference

© 2026 International Online Conference on Multidisciplinary Academic Research. All Rights Reserved.

Editor-in-Chief:

Dr. Ewelum Johnson Nnadi

Managing Editors:

1.Harold Jan R. Terano

2.Dr. Mandakini Singla

3.Massoud Kaykhaii







Vizual element	Asosiy vazifasi	Frazeologik birlikka qo‘llanishi
Piktogramma	Ma’noni tez anglatish	Qo‘rquv, quvonch, g‘azab
Infografika	Ma’no tarkibini tizimlashtirish	Frazeologizmning komponentlari
Animatsiya	Harakatni ifodalash	“Yuragi orqasiga tortdi”
Video	Vaziyatni kontekstda ko‘rsatish	Dialog va real holat
Audio	Talaffuz va intonatsiyani berish	Ekspressiv frazeologizmlar
Diagramma	Semantik munosabatni ko‘rsatish	Sinonimik guruhlar
Rangli belgilar	Uslubiy/emotsional ma’noni ajratish	Ijobiy, salbiy, neytral
Interaktiv karta	Lingvomadaniy ma’lumot berish	Milliy obrazlar

Frazeologik birliklarni vizual izohlash modeli

Tadqiqot doirasida elektron frazeologik lug‘at uchun quyidagi modelni taklif qilish mumkin:

FRAZEOLOGIK BIRLIK

↓

Verbal lug‘aviy izoh

↓

Vizual obraz

↓

Kontekstual misol

↓

Lingvomadaniy sharh

↓

Audio/video material

↓

Interaktiv topshiriq

↓

Foydalanuvchining mustaqil qo‘llashi

Ushbu model frazeologik birlikni faqat “o‘qib bilish”dan uni anglash – tasavvur qilish – kontekstda ko‘rish – qo‘llash jarayoniga olib keladi.

Frazeologik birlikni elektron lug‘atda berishning namunaviy modeli

Masalan:

“Og‘ziga talqon solmoq”

Frazeologik birlik: Og‘ziga talqon solmoq.

Ma’nosi:

Gapirmay qolmoq, sukut saqlamoq.

Email:

conference@houghtonstreetreview.com

Website:

www.houghtonstreetreview.com/index.php/conference

© 2026 International Online Conference on Multidisciplinary Academic Research. All Rights Reserved.

Editor-in-Chief:

Dr. Ewelum Johnson Nnadi

Managing Editors:

1.Harold Jan R. Terano

2.Dr. Mandakini Singla

3.Massoud Kaykhaii







Vizual element: Gapirmayotgan, jim turgan inson tasviri.

Kontekst:

Ustoz savol berdi, ammo u og‘ziga talqon solgandek jim turdi.

Lingvomadaniy sharh:

Mazkur frazeologik birlikda “talqon” obrazi asosida insonning gapira olmay qolishi yoki sukut saqlashi obrazli tarzda ifodalangan.

Audio:

Frazeologik birlikning to‘g‘ri talaffuzi.

Interaktiv topshiriq:

“Og‘ziga talqon solmoq” iborasiga yaqin ma’noli birlikni toping.

A) gapirmay qolmoq

B) tez gapirmoq

C) baland ovozda so‘zlamoq

To‘g‘ri javob: A.

Vizual elementlarning lingvomadaniy imkoniyatlari

Frazeologizmlar oddiy til birliklari emas, ular xalqning tarixiy tajribasi, turmush tarzi, urf-odatlari, dunyoqarashi va milliy obrazlarini aks ettirishi mumkin.

Shu sababli elektron lug‘atda vizual materialdan foydalanish nafaqat ma’noni tushuntirish, balki frazeologizmning lingvomadaniy komponentini ochib berish imkonini ham yaratadi.

Masalan, milliy madaniyat bilan bog‘liq frazeologizmlarda:

milliy kiyimlar;

uy-ro‘zg‘or buyumlari;

an’anaviy taomlar;

mehnat qurollari;

tarixiy obrazlar;

urf-odatlar;

tabiat hodisalari

tasviriy vosita sifatida berilishi mumkin.

Bu usul elektron lug‘atni oddiy “ma’no qidirish vositasi”dan til va madaniyatni o‘rgatuvchi raqamli resursga aylantiradi.

Multimodal izohlashning afzalliklari

Elektron lug‘atlarda multimodal vositalardan foydalanish bo‘yicha tadqiqotlar verbal izohni boshqa semiotik vositalar bilan uyg‘unlashtirish ma’lumotning mazmuniy va interaktiv imkoniyatlarini kengaytirishi mumkinligini ko‘rsatadi. Liu multimodal misollar va ta’riflar o‘rtasidagi bog‘lanishlar, shuningdek, giperhavolalar elektron lug‘atda ma’no tarmog‘ini kengaytirishi mumkinligini ta’kidlaydi. (lexikos.journals.ac.za)

Frazeologik birliklar uchun bunday imkoniyatlarni quyidagicha tizimlashtirish mumkin:

Matn → nima?

Rasm → qanday obraz?

Audio → qanday talaffuz?

Video → qanday vaziyat?

Animatsiya → qanday harakat?

Kontekst → qayerda qo‘llanadi?

Email:

conference@houghtonstreetreview.com

Website:

www.houghtonstreetreview.com/index.php/conference

© 2026 International Online Conference on Multidisciplinary Academic Research. All Rights Reserved.

Editor-in-Chief:

Dr. Ewelum Johnson Nnadi

Managing Editors:

1.Harold Jan R. Terano

2.Dr. Mandakini Singla

3.Massoud Kaykhaii







Lingvomadaniy sharh → nima sababdan aynan shu obraz ishlatilgan?

Natijada foydalanuvchi frazeologik birlik haqida ko‘p qatlamli axborotga ega bo‘ladi.

Frazeologik birliklarni vizual izohlash algoritmi

Elektron lug‘atni ishlab chiqishda quyidagi algoritmdan foydalanish mumkin:

1-bosqich. Frazeologik birlikni tanlash

Lug‘at bazasiga kiritiladigan frazeologik birlik aniqlanadi.

2-bosqich. Semantik tahlil

Frazeologizmning:

asosiy ma’nosi;

ko‘chma ma’nosi;

emotsional-ekspressiv bo‘yoqdorligi;

uslubiy xususiyati

aniqlanadi.

3-bosqich. Vizual obrazni aniqlash

Frazeologizm mazmunini ifodalovchi eng maqbul vizual konsept tanlanadi.

4-bosqich. Multimodal material yaratish

Rasm, ikonka, animatsiya yoki video ishlab chiqiladi.

5-bosqich. Kontekstual misol berish

Frazeologizm tabiiy nutqdagi misol bilan ta’minlanadi.

6-bosqich. Lingvomadaniy sharh

Zarur holatlarda frazeologizmning milliy-madaniy mazmuni tushuntiriladi.

7-bosqich. Interaktiv topshiriq

Foydalanuvchi frazeologizmni mustaqil qo‘llab ko‘rishi uchun test, moslashtirish, tanlash yoki gap tuzish topshirig‘i beriladi.

Elektron frazeologik lug‘atning taklif etilayotgan interfeys modeli

Elektron lug‘atda frazeologik birlik sahifasi quyidagi shaklda tashkil etilishi mumkin:

FRAZEOLOGIK BIRLIK

“Ko‘ngli tog‘dek ko‘tarildi”

VISUAL TASVIR

Ma’nosi: juda xursand bo‘ldi.

Sinonimi: boshi osmonga yetdi.

Misol:

“Yaxshi xabarni eshitib, uning ko‘ngli tog‘dek ko‘tarildi.”

🔊 Talaffuz

▶ Vaziyat videosi

🌐 Lingvomadaniy ma’lumot

✍ O‘zingiz gap tuzing

Bunday interfeys frazeologik birlikning turli axborot qatlamlarini yagona raqamli muhitda birlashtiradi.

Email:

conference@houghtonstreetreview.com

Website:

www.houghtonstreetreview.com/index.php/conference

© 2026 International Online Conference on Multidisciplinary Academic Research. All Rights Reserved.

Editor-in-Chief:

Dr. Ewelum Johnson Nnadi

Managing Editors:

1.Harold Jan R. Terano

2.Dr. Mandakini Singla

3.Massoud Kaykhaii







Vizual elementlarni tanlash mezonlari

Har qanday rasm yoki animatsiyani frazeologizmga qo‘shish ilmiy jihatdan to‘g‘ri natija bermasligi mumkin. Shu sababli vizual elementlarni tanlashda quyidagi mezonlarga rioya qilish lozim:

Semantik moslik — tasvir frazeologizm ma’nosini buzmasligi kerak.

Obrazlilik — asosiy obrazni aniq ko‘rsatishi kerak.

Madaniy moslik — milliy-madaniy birliklarda mahalliy kontekst hisobga olinishi kerak.

Soddalik — ortiqcha vizual detallar ma’noni chalg‘itmasligi kerak.

Interaktivlik — foydalanuvchi tasvir bilan faol ishlay olishi kerak.

Multimodal uyg‘unlik — rasm, matn, audio va video bir-birini takrorlamasdan to‘ldirishi kerak.

Ta’limiy qiymat — vizual material shunchaki bezak emas, ma’noni tushuntiruvchi vosita bo‘lishi kerak.

Elektron frazeologik lug‘atning pedagogik imkoniyatlari

Bunday lug‘atdan ona tili, o‘zbek tili, xorijiy tillar, lingvistika va frazeologiya fanlarini o‘qitishda foydalanish mumkin.

O‘quvchi:

frazeologizm ma’nosini anglaydi;

uning obrazini ko‘radi;

real kontekstda qo‘llanishini kuzatadi;

talaffuzini eshitadi;

madaniy mazmunini o‘rganadi;

mustaqil topshiriq orqali uni nutqda qo‘llaydi.

Shunday qilib, elektron lug‘at ma’lumotnoma → o‘quv vositasi → interaktiv ta’lim resursi funksiyalarini birlashtirishi mumkin.

Ilmiy yangilik

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagi jihatlar orqali ifodalanishi mumkin:

Frazeologik birliklarni elektron lug‘atlarda vizual semantizatsiya qilishning lingvistik va leksikografik asoslari tizimlashtiriladi.

Frazeologik birlik ma’nosini verbal va vizual vositalarning integratsiyasi asosida izohlash modeli ishlab chiqiladi.

“Frazeologik birlik – lug‘aviy izoh – vizual obraz – kontekst – lingvomadaniy sharh – interaktiv topshiriq” modeli taklif etiladi.

Frazeologik birliklarning obrazli, emotsional-ekspressiv va lingvomadaniy xususiyatlarini vizual vositalar orqali ochib berish mezonlari aniqlashtiriladi.

Elektron frazeologik lug‘at uchun vizual, audio, video va interaktiv komponentlarni integratsiyalashga asoslangan raqamli lug‘at mikrostrukturasi taklif etiladi.

Xulosa

Frazeologik birliklarning ko‘chma va obrazli tabiati ularning ma’nosini foydalanuvchiga tushuntirishda faqat verbal izoh bilan cheklanib qolmaslikni taqozo etadi. Elektron lug‘atlar esa mazkur muammoni multimodal vositalar yordamida hal qilish uchun keng imkoniyatlarga ega.

Rasm, ikonka, infografika, animatsiya, audio va video kabi vositalar frazeologik birlikning ma’nosini turli semiotik kanallar orqali ochib berishi mumkin. Bunda vizual element oddiy bezak vazifasini emas, balki semantik va

Email:

conference@houghtonstreetreview.com

Website:

www.houghtonstreetreview.com/index.php/conference

© 2026 International Online Conference on Multidisciplinary Academic Research. All Rights Reserved.

Editor-in-Chief:

Dr. Ewelum Johnson Nnadi

Managing Editors:

1.Harold Jan R. Terano

2.Dr. Mandakini Singla

3.Massoud Kaykhaii







lingvomadaniy axborotni tashuvchi leksikografik komponent vazifasini bajarishi kerak.

Tadqiqot natijasida taklif etilgan “Frazeologik birlik – lug‘aviy izoh – vizual obraz – kontekst – lingvomadaniy sharh – interaktiv topshiriq” modeli elektron frazeologik lug‘atlarning funksional imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qilishi mumkin.

Elektron lug‘atlarda multimodal izohlash bo‘yicha mavjud tadqiqotlar ham tasvir, audio, animatsiya, video va boshqa semiotik vositalarni uyg‘unlashtirish elektron lug‘atlarda ma’no va misollarni ifodalash imkoniyatlarini kengaytirishini ko‘rsatadi. (AJOL)

Shu jihatdan frazeologik birliklarni vizual elementlar asosida izohlash zamonaviy elektron leksikografiyaning istiqbolli yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Lew R. Multimodal Lexicography: The Representation of Meaning in Electronic Dictionaries // Lexikos. – 2010. – Vol. 20. – P. 290–306. DOI: 10.5788/20-0-144. (AJOL)
2. Liu X. Multimodal Definition: The Multiplication of Meaning in Electronic Dictionaries // Lexikos. – 2015. – Vol. 25. – P. 210–232. DOI: 10.5788/25-1-1296. (AJOL)
3. Liu X. Multimodal Exemplification: The Expansion of Meaning in Electronic Dictionaries // Lexikos. – 2017. – Vol. 27. – P. 287–309. DOI: 10.5788/27-1-1404. (lexikos.journals.ac.za)
4. Atkins B.T.S. Bilingual Dictionaries: Past, Present and Future // Electronic Dictionaries. – 1996.
5. Bergen B. Louder Than Words: The New Science of How the Mind Makes Meaning. – New York: Basic Books, 2012.
6. Dobrovol'skij D., Piirainen E. Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives. – Amsterdam: Elsevier, 2005.
7. Fillmore C.J. Frame Semantics and the Nature of Language // Annals of the New York Academy of Sciences. – 1976.
8. Rakhimova S.D., Alimboyeva H.G. Presenting Uzbek Phraseological Units in Multilingual Electronic Dictionaries Based on Corpus Linguistic Analysis // Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture. – 2026. – Vol. 7, No. 3. – P. 441–448. (Scientific Journal Repository)
9. Cowie A.P. Phraseology: Theory, Analysis, and Applications. – Oxford: Clarendon Press.
10. Moon R. Fixed Expressions and Idioms in English. – Oxford: Clarendon Press.
11. Maqolani dissertatsiya yo‘nalishiga yanada kuchaytirish uchun keyingi variantda aynan o‘zbek frazeologizmlaridan 20–30 ta namuna olib, har birini “frazeologizm → haqiqiy ma’no → vizual tasvir → lingvomadaniy izoh → elektron lug‘atdagi ko‘rinishi” shaklida jadvalga tushirish juda foydali bo‘ladi. Bu maqolani oddiy nazariy maqoladan amaliy leksikografik tadqiqot darajasiga olib chiqadi. (Scientific Journal Repository)